

Aangepast voorstel voor een nieuw structuuronderdeel in het voltijds secundair onderwijs

Aanpassing na de adviezen van de Entiteit curriculum en de VLOR

(<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=12988>)

1 Identificatiegegevens

Datum van indiening: **31 augustus 2007**

Datum van aanpassing: november-december 2007, na indiening Addendum op 22/10/2007

Indiener: **Federatie van Steinerscholen in Vlaanderen**

- NB: Deze aanvraag gebeurt ter vervulling van de voorwaarden vastgelegd in de brief van minister Frank Vandenbroucke van 29/07/2005 (OND/05/09598) aan de inrichtende machten van de Middelbare Steinerschool Vlaanderen en de Hiberniaschool, betreffende de vraag van de steinerscholen tot afwijking op de multisectorialiteit die vereist is om een scholengemeenschap SO te vormen.

- Deze aanvraag wordt ook gesteund door de steinerscholen basisonderwijs, als vervolgopleiding voor leerlingen die een meer praktische leerweg nodig hebben naast de bestaande eerder beschouwende.

Juridisch statuut:

VZW maatschappelijke zetel: Nachtegaalstraat 8, 2060 Antwerpen

Wettelijke vertegenwoordiger:

Kamiel Van Herp, bestuurder SO federatie
p/a MSV,
Kasteellaan 54, 9000 Gent, 09 225 77 68,
sec.ond@steinerscholen.be

Nieuw structuuronderdeel:

- Voorgestelde benaming: **'Duurzaam wonen'**
('*Onderhoud woning en omgeving*')
- Studiegebied Bouw.
- Onderwijsvorm: BSO
- Leerja(a)ren en graad: eerste en tweede leerjaar van de tweede graad

2 Toelichting:

2.1. Profielschets

De federatie van R.Steinerscholen heeft met de richting 'Duurzaam Wonen' het volgende voor ogen:

- een veelzijdige studierichting in de tweede graad SO, die breed opleidt, m.o.o. ruime kansen op de arbeidsmarkt, namelijk zowel beroepsgericht aan de ene kant als cognitief en kunstzinnig aan de andere kant;

- zowel algemene als beroepscompetenties ontwikkelen. Naast een arbeidsattitude met onder meer stiptheid, aanpassingsvermogen, doorzettingsvermogen en contactvaardigheid, betekent dit ook teamgeest, onderzoeksgerichtheid, zin voor ondernemen, creativiteit, zelfreflectie en permanente zelfontwikkeling;

- daarom een definitieve en meer specifieke studie- en beroepskeuze uitstellen tot in de derde graad;

- zich inzetten voor het ontwikkelen van individuele emancipatie, duurzame ontwikkeling, ecologische kwaliteit en sociale samenhang.

2.2. Doelstellingen en waarden

In concreto zijn de twee **hoofddoelen** van deze beroepsopleiding:

- de leerlingen breed opleiden om de kansen op de arbeidsmarkt zo ruim mogelijk te maken zodat ze in de toekomst een waardevolle bijdrage kunnen leveren aan de maatschappij door:
 - de diverse competenties van de leerlingen te onderkennen en verder te ontwikkelen;
 - en de meer definitieve en specifieke studiekeuze pas na de tweede graad te laten plaatshebben;
- integratie van beroepsgericht onderwijs aan de ene kant en cognitief en kunstzinnig onderwijs aan de andere kant ter bevordering van:
 - een brede inzetbaarheid op de arbeidsmarkt door het verruimen van de interesses en het vergroten van de motivatie;
 - een voortdurende en volgehouden persoonlijke ontplooiing;
 - de vorming van een evenwichtige persoonlijkheid.

'Wonen' wordt een veelzijdige studierichting in de tweede graad in het studiegebied Bouw. Ze is in de eerste plaats toegankelijk voor leerlingen die in het Beroepsvoorbereidend Leerjaar de beroepenvelden 'voeding - verzorging', 'schilderen - decoratie', 'bouw', 'handel' en 'decoratieve technieken' hebben gevolgd. Men kan echter ook instromen vanuit andere beroepenvelden of vanuit de A - stroom.

Het uiteindelijke doel van het multidisciplinair werken is niet om de keuzes te vermijden, wel om binnen bepaalde perken toch de mogelijkheid te behouden om een specialise-

rende keuze te kunnen veranderen. Dat betekent aan de ene kant dat men 'smal' opleidt waar het moet, maar aan de andere kant 'breed' waar het kan.

In de tweede graad komen **vaardigheden** aan bod uit de beroepsdomeinen 'bouw', 'schilderwerk', 'decoratie', en 'groenbeheer en -verfraaiing'.

Na de tweede graad wil de studierichting in de derde graad aansluiting bieden op de studierichtingen zoals 'schilderwerk en decoratie' en 'etalage en standendecoratie' maar ook richtingen zoals 'tuinbouw' en 'bosbouw'. Ook modulaire BSO richtingen zoals 'ambachtelijk schilder', 'behanger/plaatser van wand- en vloerbekleding', 'interieurbouwer', kunnen afhankelijk van de talenten van de leerlingen in het verlengde liggen van deze tweede graad.

Het is verder de bedoeling om later voor een derde graad naast de doorstroming naar bestaande richtingen ook mogelijke nieuwe 'combinaties' te onderzoeken van twee beroepenvelden zoals:

- zorg en welzijn
- decoratie en duurzame technieken
- groen en verzorging

De leerlingen zullen ook aangemoedigd worden om zich na de derde graad in een zevende jaar te vervolmaken. In de huidige maatschappelijke context zal dit de mogelijkheden voor een stevige beroepsloopbaan immers sterk vergroten.

De studierichting 'Duurzaam Wonen' van de **tweede graad** richt zich naar leerlingen die:

- in de eerste plaats leren vanuit het concrete doen en denken;
- sociaal ingesteld zijn en graag met mensen omgaan;
- zowel zelfstandig als in groep willen leren werken;
- willen leren werken vanuit inleving en inzicht;
- gevoel hebben voor schoonheid en afwerking;
- veel zorg besteden aan praktische zaken;
- graag op veel verschillende gebieden actief en bekwaam zijn;
- hun definitieve studiekeuze nog willen uitstellen.

De studierichting 'Wonen' wil aandacht geven via een praktische leerweg aan het ontwikkelen van **competentiegebieden, zoals:** onderzoeken; vormgeven; zin voor ondernemen; teamgeest; kunstzinnigheid; waarnemen; denken; oordelen; zelfreflectie.

Voor de **beroepsgerichte** vorming betekent:

- onderzoeken concreet dat de nieuwsgierigheid en de ontdekkingslust van de leerlingen bevorderd wordt.
- bij de competentie vormgeving dat kunnen plannen én praktisch uitvoeren van belang zijn.
- zin voor ondernemen het leren nemen van beslissingen en het bereiken van zelfstandigheid.
- teamgeest niet alleen communicatie en samenwerken, maar ook attitudes leren zoals werkafspraken respecteren en op tijd komen.
- zelfreflectie leren terugblikken en bijsturen.
- kunstzinnigheid niet enkel zin voor esthetiek, maar ook voor afwerking en zorgvuldigheid. Bovendien vraagt kunstzinnig werken ook dat men werkt vanuit de situatie zoals ze

is.¹ (Zie later onder Maatschappelijke Ontwikkelingen p.6-7).

Verder is het ook uitdrukkelijk de bedoeling waarnemen, denken en oordelen te scholen.

Bijzondere aandacht gaat naar **sleutelvaardigheden en attitudes** zoals stiptheid, doorzettingsvermogen, aanpassingsvermogen en contactvaardigheid.

De beoogde **kwaliteiten** zijn duurzaamheid en welzijn, individuele emancipatie en levenskwaliteit.

De **waarden** die worden vooropgesteld zijn:

- respect voor diversiteit, in het bijzonder voor de individualiteit van elke leerling en zijn noden, door te streven naar meer individuele leerwegen²;
- opvoeden van alle leerlingen tot permanente zelfontwikkeling, door een breed programma van inhouden en vaardigheden aan te bieden: beschouwend, kunstzinnig en beroepsvoorbereidend en door de geleidelijke ontwikkeling van vaardigheden voor levenslang leren en zelfgestuurd leren;
- een 'gezonde' en positieve attitude tegenover technologie;
- speciale aandacht voor de sociale en burgerschapsvormende aspecten, alsook voor ethische en duurzame ontwikkeling van producten en diensten en dit niet volgens het wieg naar graf principe maar van wieg tot wieg³;
- speciale aandacht voor het stimuleren van initiatief nemen, zin voor ondernemen en creativiteit;
- speciale aandacht voor ecologische en biologische kwaliteit van producten en levenswijze en hun impact op het milieu;
- zorg voor de natuurlijke omgeving volgens het principe van het rentmeesterschap van de mens over de aarde⁴.

2.3. Opleidingscomponenten

De component 'bouw: afwerking en onderhoud

Deze component heeft betrekking op de afwerking en gezonde inrichting van een woning en alle technieken die daarbij van belang zijn (in de tweede graad uiteraard op eenvoudig niveau, namelijk van de handige doe-het-zelver): bezetten, schilderen, vloerbedekking, stofferen/garnieren, houtbewerking (houten vloeren en lambriseringen, eenvoudige restauratie van meubelen, eenvoudig schrijnwerk), basisprincipes van elektriciteit en loodgieterij. Duurzaamheid, laag energieverbruik en functionaliteit staan hierbij voorop.

¹ Deze algemene competenties vindt men terug in heel wat beroepsprofielen van de SERV.

² *Lern(prozess)begleitung in der Ausbildung. Wie man Lernende begleiten und Lernprozesse gestalten kann.* H.Bauer, M.Brater, U.Büchele, A.Dufter-Weis, A. Maurus, C.Munz W. Bertelsman Verlag, Bielefeld, 2006 en *Toon wat je kunt. Portfolio als spel van de steinerpedagogie.* Rüdiger Iwan, Rudolf Steineracademie, Antwerpen, 2006.

³ *Cradle to cradle, remaking the way we make things.* William Mc Donough and Michael Braungart. North Point Press, New York, 2002. Waarbij de auteurs ervoor pleiten om reeds bij het concept rekening te houden met wat er zal gebeuren als het product versleten is. Dat kan ofwel betekenen dat het 'voeding' kan geven aan andere producten ofwel dat de waardevolle grondstoffen op een zinvolle manier hergebruikt kunnen worden.

⁴ De mens is het verantwoordelijk wezen dat een 'rentmeesterschap' heeft over de aarde. We krijgen de aarde niet van onze voorouders om er vrij over te beschikken. Ons nageslacht heeft de aarde als het ware aan ons in bruikleen gegeven. We moeten de aarde dus als een goede rentmeester beheren.

Hier is het de bedoeling om in de eerste plaats verder te bouwen op de basisvaardigheden van het beroepenveld decoratie uit het BVL. Deze vaardigheden worden dan aangevuld met eenvoudige basisprincipes van loodgieterij en elektriciteit. Dit is vergelijkbaar met de pakketten van de bredere richtingen Land- en Tuinbouw waar men ook een klein basispakket van elektriciteit in onder brengt met bijv. elementaire symbolenkennis van elektriciteit, storingen opsporen en eenvoudige herstellingen van huishoudapparaten, plaatsen en aansluiten van schakelaars en contactdozen, plaatsen en aansluiten van verlichtingsarmaturen, lekkende kraan herstellen en of vervangen, beheer van onderdelen en gereedschappen, en veilig handelen.

Daartussen en daarnaast wordt aandacht besteed aan een aantal economische aspecten (ondernemerschap, basisprincipes van handel en boekhouding). Het uiteindelijke doel na een derde graad is dat de afgestudeerden onder meer ook zicht hebben op hoe ze een beroepsleven als zelfstandige zouden kunnen uitbouwen.

De component 'groenbeheer'

Tuin- en landschapsbeheer zijn belangrijk als de kwalitatieve aspecten van de leefomgeving die het welzijn bevorderen. Groenbeheer kan gericht zijn op eenvoudig onderhoud van privé- én openbaar groen: tuinen, parken, bos en natuurgebieden, op milieubeheer, maar evenzeer op ondersteunende taken in de recreatie- en de verzorgingssector: in RVT's, kinderboerderijen, hoefvetoerisme, zorgboerderijen kortom in een combinatie van groen en personenzorg.⁵ Het is de bedoeling om basisvaardigheden uit deze component ook in te bouwen in het curriculum van de tweede graad 'Wonen' in de zin van een focus op het onderhouden en bewerken van de onmiddellijke omgeving van het huis: de tuin met moestuin, en het openbaar groen (straat, bermen). Contact met land- tuin- en bosbouw wordt op deze leeftijd tevens als zeer vormend ervaren.

De component 'zorg'

De component 'zorg' wordt hier ruim geïnterpreteerd. Duurzame zorg heeft betrekking op het milieu en de omgeving maar ook op het sociale. Dat vraagt om het verwerven van beroepsattitudes zoals inlevingsvermogen, contactvaardigheid, ondersteunen van zelfstandigheid en zelfredzaamheid, beroepsgeheim en samenwerking maar ook aandacht voor de veiligheid. Dit laatste kan een minimum aan technische kennis vragen van huishoudelijke toestellen allerhande als ook van computer, fiets en auto. In die zin hoort onderhoudsbekwaamheid, ook bij kleine defecten, bij het aspect zorg. Verder is de zorg voor de omgeving zoals het huis en de tuin ook van belang bij de component zorg. Op deze manier wordt er een link gelegd met twee andere componenten: 'wonen' en 'groenbeheer'. Bij de zorg voor woon- en leefsituatie kunnen basisvaardigheden van kwaliteitszorg en methodisch handelen maar ook veilig, milieubewust en hygiënisch handelen (met EHBO) e.d. aangepakt worden. Ten slotte zal er ook aandacht besteed worden aan elementaire omgangskunde.

Modules en of projecten

Om het mogelijk te maken dat er naast de eerder op specialisatie gerichte vaardigheden ook andere aangeleerd kunnen worden, worden deze aanvullende vaardigheden via modules en projecten aangeboden. Een lesuur van 50 minuten per week kan nooit de nodige

⁵ Cf: Groen onderwijs in Nederland: VMBO en MBO www.citaverde.nl of www.groenhorstcollege.nl

diepgang en oefening bereiken maar lessen van verschillende uren achter elkaar en dit gedurende een langere periode bieden methodisch meer mogelijkheden.

Extramuros

De buitenschoolse practica in de tweede graad zijn 'proefweken' of 'snuffelweken': ze zijn niet bedoeld voor vakgericht leren, maar wel om door verkenningen van beroepsdomeinen te 'proeven' van het vak en van de praktijk. Het zijn korte, ervaringsgerichte werkweken, die de leerlingen moeten helpen bij hun verdere oriëntering. In de derde graad volgen echte stageweken.

Persoonlijke ontwikkeling

In de tweede en derde graad zullen doorheen alle vakken, maar met name in cultuurbeschouwing en het project algemene vakken, **leeftijdsgerichte** ontwikkelingsthema's worden aangeboden eigen aan de curriculumopbouw van de steinerpedagogie, weliswaar aangepast aan de noden en eigen leerwegen van BSO - leerlingen. Ook jongeren wier ingang tot het leren meer via het concrete doen en denken gaat, verdienen een culturele vorming zodat ze als vrije volwassenen op dezelfde manier in de maatschappij kunnen participeren als jongeren die gemakkelijker leren via het abstracte denken of voorstellen.

Daarnaast is het voor een jongere van pedagogisch belang om zich ook persoonlijk te kunnen ontwikkelen aan de hand van een beroepsactiviteiten. Vooral in de leeftijdsfase van de tweede graad hebben ze nog een sterke pedagogische begeleiding nodig en nog niet meteen een specifieke beroepsopleiding. Ze zijn op de leeftijd van 14-16 jaar meestal nog niet zo toekomstgericht dat ze een duidelijk beeld hebben van welk beroep ze willen gaan uitoefenen. Vaak komt dat pas tegen de leeftijd van 16-18 jaar of zelfs later naar boven. In de leeftijdsfase van **14 – 16** jaar is het daarom belangrijk om de leerlingen o.m. door een gevarieerd aanbod nog voldoende '**joy of learning**' te geven. Bovendien gaan de technologische ontwikkelingen in onze maatschappij aan zo'n hoog tempo dat men in het onderwijs nauwelijks kan volgen. Een goede veelzijdige basiskennis opbouwen waarop de jongere later kan steunen om zelfstandig levenslang te leren, is dan van zeer groot belang. Daar horen ook persoonlijkheidsvormende artistieke activiteiten bij zoals tekenen en schilderen, toneel spelen en musiceren.

Opleidingsprofiel

Het profiel van deze leerlingen kan op het einde van de tweede graad dan een combinatie worden van veelzijdig onderhoudsmedewerker en groenmedewerker. De verdere uitbouw naar vakkennis zal in de derde graad moeten gebeuren door de keuze van een specialisatie en daarop zal, gezien de verwachtingen van de arbeidsmarkt, bij voorkeur ook een specialisatiejaar volgen.

3 Motivering:

3.1 Behoefte

- **Maatschappelijke ontwikkelingen:**

De inspiratie voor de aanvraag van de richting "Wonen" halen de steinerscholen vooral uit de ervaringen en onderzoeksresultaten van dr. Michael Brater e.a. van de *Gesellschaft für Ausbildungsforschung und Berufsentwicklung* (GAB München)⁶. Het gaat hier met name over de samenhang van een beroepsopleiding met persoonlijkheidsontwikkeling en het belang van het kunstzinnig oefenen voor het ontwikkelen van sleutelcompetenties en attitudes.

In onze huidige maatschappij verwacht men steeds meer flexibiliteit, eigen initiatiefkracht en verantwoordelijkheid van de werkenden.

Deze competenties hebben veel te maken met de steeds verder gaande automatisering die door de computertechniek mogelijk is geworden. De meer repetitieve handelingen die met grote precisie moeten worden uitgevoerd, gebeuren nog bijna uitsluitend door machines. De werknemer moet echter wel kunnen omgaan met onverwachte storingen en moet in staat zijn om snel en trefzeker in te grijpen op het juiste moment. Daar heeft men handelingsgerichte intuïtie en fantasie voor nodig. Maar ook een scherp zintuiglijk waarnemingsvermogen is van belang.

Een ander aspect van flexibiliteit is de verwachting dat men in de toekomst niet zijn hele leven lang in dezelfde job zal kunnen blijven werken. Wat men eenmaal heeft geleerd zal waarschijnlijk niet voor een heel beroepsleven lang voldoende zijn. Men zal in staat moeten zijn om zijn eigen beroepsbiografie gestalte te kunnen geven en ook daarvoor zijn intuïtie en fantasie, naast flexibiliteit en bereidheid tot voortdurend en levenslang leren en aanpassen, van belang.

Een derde aspect betreft de economische omgeving waarin we leven. Het aanbod van producten is groter dan de vraag, we leven in een kopersmarkt. De sterkste partij is de koper. Als je iets wilt aanbieden moet je je op de koper richten en afstemmen op wat de koper wil. Ook dat vraagt een voortdurend aanpassen aan onverwachte situaties. Bedrijven moeten zich steeds meer richten op wat de klanten nodig hebben en niet op wat zij zelf denken dat de klanten nodig hebben, dit is klantgericht werken. De verkoper kan de situatie op voorhand niet helemaal voorzien. In onze economie moeten deze mensen zich dus continu kunnen aanpassen aan de veranderende situaties, aan de veranderende vraag. Om dit te kunnen is tegelijk empathie voor de behoeften van de koper van belang⁷ als ondernemerszin, zin voor initiatief en creativiteit.

Om tegemoet te komen aan de hierboven vermelde verwachtingen is het nodig om het kunstzinnige handelingsvermogen te scholen. Vanuit het kunstzinnig oefenen ontstaat het kunstzinnig handelen wat betekent dat men open en met een goed waarnemingsvermogen een dialoog aangaat met de realiteit. Hieruit kunnen dan handelingsideeën groeien.⁸

Kunstzinnig werken vraagt dat de leerlingen zich eerst een voorstelling maken maar zich daarna aanpassen aan wat de realiteit vraagt. Het maakt mogelijk dat er iets kan ontstaan dat men niet op voorhand had kunnen bedenken. De leerlingen worstelen met de materie, overwinnen moeilijkheden, leren zich aan het materiaal aan te passen, accepteren mislukkingen en ontwikkelen uithoudingsvermogen. De leerlingen oefenen daarbij sterk hun waarnemingsvermogen maar ook hun vermogen

⁶ Dit instituut begeleidt een 50-tal beroepsopleidingen binnen bedrijven in de regio München, leidt beroepsleraren op om handelingsgeoriënteerd te onderwijzen, en sinds 2005 ook begeleiders voor beroepsleraren, onderzoekt welke soort leeromgeving nodig is om sleutelcompetenties te verwerven en dergelijke meer. Ze begeleiden instituten rond kwaliteitsmanagement inclusief de mogelijkheid tot certificering met de ISO 9001 norm. www.gab-muenchen.de

⁷ Inspirerend is daarvoor *Geweldloze communicatie* M. Rosenberg, Lemniscaat 2006.

⁸ Zie o.m. "Künstlerisch Handeln, die Förderung beruflicher Handlungsfähigkeit durch künstlerische Prozesse" Michael Brater, Ute Büchele/Erhard Fücke/Gerhard Herz, Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1989.

om oplossingen te vinden voor niet voorziene obstakels. Deze vermogens worden ook in zuiver vakgerichte oefeningen aangescherpt maar daar worden ze geoefend door werkregels die van buitenaf worden opgelegd. In de kunstvakken krijgen de leerlingen de kans om vanuit zichzelf de motivatie op te brengen om deze vaardigheden in te zetten omdat de opdracht zelf dat van hen vraagt.

Kunstzinnig handelen zal in de toekomst steeds meer noodzakelijk worden. Deze manier van handelen reikt veel verder dan een beroepsopleiding. Het is nodig voor het persoonlijke leven zoals in persoonlijke relaties met mensen maar ook voor het werkende leven en zelfs voor het omgaan met de eigen biografie. In het sociale leven, in het werkmilieu en in de biografie van de hedendaagse mens komen zoveel onverwachte wendingen en gebeurtenissen en ontstaan zoveel vragen en onzekerheden dat de vaardigheid om daarmee om te gaan van groot belang is.

De onderzoeksresultaten en ervaringen van de *Gesellschaft für Ausbildungsforschung und Berufsentwicklung* geven aan dat kunstzinnig werken inderdaad effect heeft op de ontwikkeling van jonge mensen in de richting van de handelingsbekwaamheid die de huidige maatschappij van hen verlangt. Een aantal kerncompetenties en basisattitudes die broodnodig zijn in onze maatschappij kunnen omwille van het motivatieverhogend effect vaak beter bereikt worden in een domein waarin men nog fouten kan maken zoals dat onder meer bij kunstzinnig oefenen het geval is.

- **Economische ontwikkelingen (incl. potentiële tewerkstelling):**

Er is op de arbeidsmarkt heel wat vraag naar mensen die algemeen onderhoudswerk kunnen doen en een redelijke basiskennis hebben van schilderen, metselen, elektriciteit en schrijnwerk. Bedrijven die met totaalrichtingen werken hebben succes maar vinden niet het juiste personeel dat ruim geschoold is: eenvoudig betegelelen, stopcontacten kunnen plaatsen, plamuren, behangen en schilderen enz. Ook problemen rond de vochthuishouding en de ventilatie kunnen detecteren, is erg belangrijk. Verder wordt een basiskennis van restauratietechnieken steeds belangrijker.⁹

Er is in Vlaanderen een toename aan activiteiten in de niet - productiegerichte groensector. In de nabije toekomst kan men verwachten dat er steeds meer vraag zal zijn naar werkkrachten in bijvoorbeeld groendiensten van gemeenten, zorg- en kinderboerderijen, groenaanleg in gewesten en provincies, bos- en groenbeheer. Daarnaast is er ook vraag naar werkkrachten voor het onderhoud van het particuliere groen, de privé-tuin.

Een sector die geleidelijk aan belangrijker wordt, is die van de zorgboerderijen. Deze vorm van duurzame landbouw wordt sinds februari 2004 ondersteund door het steunpunt Groene Zorg¹⁰. Jaar na jaar breidt het aantal zorgboerderijen uit. Oorspronkelijk waren het vooral jongeren uit de bijzondere jeugdzorg en personen met een handicap uit residentiële settings die op zorgboerderijen terecht kwamen. Geleidelijk aan staat de sector echter open voor een steeds meer gevarieerde groep en zelfs voor cliënten met een complexe problematiek. Het steunpunt Groene Zorg biedt onder meer ook vormingsactiviteiten, maar tot nu toe waren er geen echte opleidingen voor deze sector in Vlaanderen. Vanaf maart 2008 is er een eerste oplei-

⁹ Zie reacties in bijlage

¹⁰ <http://www.groenezorg.be/>

ding voor volwassenen.¹¹ In Nederland groeit de sector sinds 2001 met gemiddeld 40% per jaar.¹² Op dit moment zijn er al meer dan 600 zorgboerderijen in Nederland. Om de kwaliteit van de zorg te garanderen is er een kwaliteitskeurmerk uitgewerkt. Ook vanuit het onderwijs is in Nederland het initiatief gekomen om de zorgboerderijen verder te professionaliseren.

- **Culturele ontwikkelingen:**

"Competentie-ontwikkeling" met een sterkere integratie van kennis, vaardigheden en houdingen is de laatste tijd een veel besproken concept. Men streeft daarbij dikwijls na om lerenden op te leiden die beter kunnen functioneren in werk- en leefsituaties door het onderwijs- en opleidingsproces levensechter te organiseren¹³. Het zal voor de werknemers van de toekomst zeer belangrijk zijn om het beheer en de ontwikkeling van nieuwe informatie, nieuwe kennis en vaardigheden zo goed mogelijk aan te kunnen. De richting 'Wonen' wil volop kiezen voor dat soort onderwijs.

In het kader van de sociale en maatschappelijke integratie is het belangrijk dat men zich als burger kan oriënteren in een steeds grotere hoeveelheid informatie. Men moet er dus voor waken dat leerlingen in staat zijn om te participeren aan deze informatie - samenleving. Daarom is het ook voor BSO - leerlingen noodzakelijk dat hun opleiding breed genoeg is zodat ze hiermee leren omgaan en ook inzichten krijgen in de bredere maatschappelijke context. Onze maatschappij heeft immers nood aan een brede en duurzame inzetbaarheid van haar leden.

Verder is kunstzinnige vorming als persoonlijkheidsontwikkeling voor zoveel mogelijk mensen een culturele ontwikkeling waar de steinerpedagogie bij aansluit.

- **Technologische ontwikkelingen:**

De maatschappij heeft aan de ene kant veel behoefte aan hoog - technologisch geschoolden. Maar aan de andere kant doen machines nu vaak het werk dat historisch gezien door laaggeschoolden werd verricht. Er is echter ook werk dat niet door hooggeschoolden of machines kan overgenomen worden en dat geen hoog abstractievermogen vereist. Alles wat in een algoritme kan passen, wordt door computergestuurde machines gedaan. Wat overblijft is het onverwachte zoals een onverwachte onderbreking (storingen). De grote uitdaging voor de mensen in de moderne economie is om te kunnen gaan met het onverwachte en de volgende stap proberen te voorzien. Daar heeft men waarnemingsvermogens, creativiteit, initiatiefkracht en verantwoordelijkheidszin voor nodig. Daar waar de hoogtechnologische ontwikkelingen ingezet worden, wordt de menselijke arbeid teruggeworpen op zijn typisch menselijke vermogens. Ook deze vermogens vragen scholing en wel zonder dat er een hoog abstractievermogen vereist is.

Zowel in de sector van het onderhouden van woningen als van groenvoorzieningen kan men door de aard van het werk niet zonder de hierboven beschreven soort menselijke arbeid. De eisen gesteld aan veiligheid en gezondheid worden steeds groter en vragen om een gedegen opleiding. Er zijn steeds hoger geschoolden nodig. Om de vaardigheden van die abstract hooggeschoolden optimaal in te kunnen zetten, zijn er daarnaast ook mensen nodig met een andere soort scholing. Alweer

¹¹ Met name in het gespecialiseerde opleidingscentrum Landwijzer : <http://www.landwijzer.be/>

¹² http://groenewelle.netivity.nl/data/styleit/Mogelijkheden_zorgboerderij.pdf

¹³ Zoals beschreven in het documenten 'Competentieontwikkeld onderwijs. Perspectieven voor een debat' van de algemene raad van de VLOR, 28 juni 2007.

zijn hier de zintuiglijke vermogens en de waarnemingszin maar toch vooral het inlevingsvermogen van groot belang.

▪ **Europese, federale of Vlaamse regelgeving vanuit de beleidsdomeinen en beleidsniveaus:**

'Wonen' wordt aangevraagd als een nieuwe BSO - richting, mede geïnspireerd door de *Europese evoluties inzake onderwijs* in het kader van

1. de verklaring van Lissabon die voor 2010 onder meer beoogt:
 - een duurzame economische groei;
 - een hechtere sociale samenhang.
2. de verklaring van Kopenhagen van 2002 die uitwisselbaarheid van kwalificaties en competenties (EVC/EVK) beoogt.
3. de nota's van het Sociaal en economisch comité van Europa van december 2005¹⁴ en van de 'groupe de liaison'¹⁵, die de strategie van Lissabon opnieuw onder de aandacht brachten. Uit deze nota's onthouden we vooral volgende elementen:
 - vooral de sociale inclusie, maar ook de duurzame ontwikkeling (milieu) zijn achterop gebleven;
 - actuele uitdagingen zoals de structurele economische veranderingen, de langere levensduur van mensen, de snelheid van de technologische evolutie, het verlangen naar meer individuele autonomie en participatie, moeten een antwoord krijgen;
 - het levenslang leren – de 'sleutel' van de kennismaatschappij – moet op alle manieren worden aangemoedigd.

3.2 Invulling

Referentiekader studiegebieden:

Naast het feit dat er ook een nieuwe uitbouw naar de derde graad gepland wordt, is het de bedoeling dat de richting 'Wonen' uit de tweede graad later aansluiting wil bieden op studieprofielen uit verschillende studiegebieden van de derde graad. Dat kan het geval zijn met:

Uit het studiegebied bouw:

- schilderwerk en decoratie (3de graad BSO))
- ambachtelijk schilder (modulair BSO)
- schilder (modulair BSO)
- vloerder – tegelzetter (modulair BSO)
- behanger plaatser van wand- en vloerbekleding (modulair BSO)

¹⁴ Avis du Comité économique et social européen sur "Le cheminement vers la société européenne de la connaissance – La contribution de la société civile organisée à la stratégie de Lisbonne", Bruxelles, 14-12-2005.

¹⁵ *Contribution sur l'avenir de la stratégie de Lisbonne*, Groupe de liaison entre le Comité économique et social européen et les organisations et réseaux européens de la société civile, Bruxelles, 6-12-2005.

Uit het studiegebied decoratieve technieken:

- etalage en standendecoratie (3de graad BSO)

Uit het studiegebied verzorging

- organisatiehulp (3de graad BSO)

Maar verder behoort vooral ook de tweede graadsrichting 'Crea- en Techniek', die in het kader van de proeftuinen gestart is, tot ons referentiekader. In deze tweede graad combineert men ook elementen uit verschillende beroepenvelden met elkaar. We delen voor een groot stuk dezelfde doelstellingen met name kiezen voor een brede beroepsopleiding

- om de kansen op de arbeidsmarkt te verruimen,
- de diverse competenties van de leerlingen te ontdekken en verder te ontwikkelen en
- een definitieve beroepskeuze uit te stellen.

Deze richting is gesitueerd in het studiegebied Handel. De richting 'Wonen' in de tweede graad wil zich situeren in het studiegebied Bouw.

Referentiekader beroepsprofielen

Het is niet wenselijk om voor de tweede graad uit te gaan van het referentiekader van slechts één beroepsprofiel en wel om verschillende redenen:

Ten eerste is er een meer principiële reden die samenhangt met de opvatting dat de persoonlijkheidsontwikkeling op de eerste plaats staat. Dit betekent dat ook de beroepsvorming op zo'n manier gestalte moet krijgen dat er een zo volledig mogelijke ontwikkeling van de jonge mens plaats kan vinden. Zeker in de tweede graad is het de bedoeling om de leerlingen nog erg breed op te leiden. De beroepsprofielen van de toekomstige beroepen van de leerlingen zullen in de eerste plaats gebruikt worden om er de basiscompetenties uit te halen die reeds in die tweede graad passen voor deze ontwikkeling. Er moet immers nog een derde graad en zelfs bij voorkeur een specialisatiejaar volgen om tot een volwaardige beroepsopleiding te komen.

Ten tweede wordt er bij de keuze van beroepsprofielen voor de richting 'Wonen' uitgegaan van het basisprincipe dat een volledige cyclus van een arbeidsproces ¹⁶ grondig ingeoeffend kan worden in de opleiding. Daartoe worden arbeidssituaties gekozen met transversale vaardigheden. Daarbij wordt er ook rekening mee gehouden dat er in de derde graad ook werkplekleren bij zal moeten komen. Als referentie hiervoor worden vooral de ervaringen en onderzoeksresultaten van de *Gesellschaft für Ausbildungsforschung und Berufsentwicklung* GAB ¹⁷ gebruikt.

Ten derde zijn er nog niet voor alle beroepen die we voor ogen hebben beroepsprofielen voorhanden. Het is moeilijk in te schatten hoe bijvoorbeeld een beroep in de niet-productiegerichte 'groene zorg' er in de toekomst uit kan gaan zien. Bovendien is de SERV ook bezig met het uitwerken van een nieuw format voor beroepscompetentieprofielen. ¹⁸ Onderzoek uit 2005 had aangetoond dat er teveel herhalingen in de verschillende beroepsprofielen voorkomen. Verder wil men ook rekening houden met de nieuwe evolu-

¹⁶ Zie de visietekst in bijlage

¹⁷ Zie *Berufsbildung und Persönlichkeitsentwicklung* M.Brater, U.Büchle, E.Fucke en G.Herz, Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1988.

¹⁸ <http://www.serv.be/BP%20Standaard/InformatieficheBCP.pdf>

ties in het competentiegerichte denken en die beter integreren in de beroepscompetentieprofielen. Men wil overschakelen van een descriptieve aanpak met taakbeschrijvingen naar een analytische aanpak met competentiebeschrijvingen. De nadruk zal gelegd worden op verwacht gedrag in een beroepscontext waarbij kennis, vaardigheden en attitudes vervat zullen zitten in het beschreven gedrag. Men wil op zoek gaan naar de 'bouwstenen' (kennis en attitudes of sleutelvaardigheden) van de beroepscompetentieprofielen die transfereerbaar zijn over beroepen en sectoren heen. Dit sluit aan bij de principes van de tweede graad 'Wonen' maar het is nog wachten op deze nieuwe soort van beroepscompetentieprofielen.

Dat wil niet zeggen dat er bij de uitbouw van het studieprofiel voor de richting 'Wonen' geen rekening wordt gehouden worden met beroepsprofielen. Integendeel, er wordt juist naar meerdere beroepsprofielen gekeken en ook Nederlandse leerplaats- en beroepsprofielen worden onderzocht. Verder wordt er ook geput uit verschillende bestaande beroepsopleidingprofielen. Het gaat er bij de tweede graad vooral om dat herhalingen en overlappingsen worden vermeden en dat er gezocht wordt naar basiskennis, basisattitudes en sleutelvaardigheden.

Voor de combinatie van het domein groenbeheer en zorg:

Er is nog geen beroepsprofiel voor het beroep 'zorgbegeleider in de landbouw' maar er zijn wel al voorbeelden van beroepsopleidingen in Nederland¹⁹. Deze opleiding combineert het opdoen van kennis, vaardigheden en attitudes uit de opleidingen uit de landbouw met die uit de zorg. Deze opleiding kan mede als referentiekader dienen voor de uitbouw van de richting 'wonen' naar de derde graad toe.

Voor het domein wonen:

Als uitgangskader wordt gebruik gemaakt van het beroepsprofiel 'Klusjesman in de welzijnssector' van de SERV²⁰. De benaming 'polyvalent onderhoudsmedewerker' zou echter veel beter beantwoorden aan onze bedoelingen.

Het niveau dat we voor ogen hebben na de tweede graad is vooral het beheersen van basisvaardigheden waarop later een specialisatie kan worden opgebouwd.

Door latere specialisatie zullen deze leerlingen ook het niveau van ploegverantwoordelijke/meestergast en eventueel afdelingshoofd/bedrijfsvoerder kunnen bereiken. De 2de graad wil ook al voorbereiden op zelfstandig ondernemen.

Perspectief op en na een derde graad

1. Uitgangskader: het beroepsprofiel 'Klusjesman in de welzijnssector'

Om inschakeling op de arbeidsmarkt mogelijk te maken na de 3de graad is het de bedoeling zich voor de 2de graad al te richten op voorbereidende competenties voor het **beroepsprofiel** "klusjesman of medewerker technische dienst in de welzijnssector" van de SERV. De vereiste competenties voor zo'n 'klusjesman' of onderhoudsmedewerker passen bij de doelstellingen van de richting 'Wonen'. Daarbij is het ook de bedoeling dat de

¹⁹ Zie bijvoorbeeld http://www.boerderij.nl/upload/294466_672_1177327237372-Groene_opleiding.pdf

²⁰ <http://www.serv.be/Publicaties/945.pdf>

leerlingen na de 2de graad afhankelijk van hun talenten ook kunnen aansluiten op een van de hierboven opgesomde richtingen in de 3de graad.

2. Bijkomend referentiekader voor *sociale* competenties: de opleiding 'Organisatiehulp' in de 3de graad.

Vorbereidende competenties voor het studierichtingsprofiel van de richting 'organisatiehulp' in de 3de graad BSO zijn eveneens een nuttig referentiekader voor de richting 'Wonen' in de 2de graad. Die richting wil immers leerlingen aanspreken die sociale competenties kunnen combineren met technische competenties zoals kleine herstellingen kunnen uitvoeren.

3. Mogelijke voorbereiding op *andere* beroepsprofielen: vanuit de componenten 'wonen' en 'groen'

3.1. Groen

Ook beroepsprofielen opgenomen in de nieuwe opleidingen 'groenverfraaiing, -beheer en -onderhoud' en 'zorg(bescherming) voor bos en natuurterrein' kunnen als kader dienen (zie advies Raad secundair onderwijs – sectorcommissie Land-en tuinbouw, VLOR ²¹)

Voor de volgende beroepen worden geen minimale instapcompetenties opgesomd maar zijn er wel een aantal andere vereisten. De richting 'Wonen' kan ook hierop reeds anticiperen.

- *boomverzorger* (ook 'tree worker' of 'boomexpert' genoemd): moet aan de startvoorwaarden als zelfstandige voldoen, en heeft bij voorkeur ook een beroepsopleiding boomverzorging gevolgd, meestal in avondschool. Een stuk van de inhoud van deze opleidingen zou voorbereidend in de leerplannen voor de richting 'Wonen' kunnen opgenomen worden. Daarbij kan men bijvoorbeeld denken aan leren snoeien en dunnen e.d. Daarbij is het kunnen toepassen van veiligheidsvoorschriften en EHBO een absolute vereiste.
- *hovenier* aanleg en hovenier onderhoud parken en tuinen: vergt bij voorkeur een opleiding Land- en Tuinbouw BSO, TSO of DBSO maar dit is geen voorwaarde sine qua non. Ook basisvaardigheden voor dit beroep kunnen opgenomen worden in de leerplannen voor de richting 'Wonen'.

3.2. Wonen

Mits een aangepaste 3de graad, kan men op nog andere beroepsprofielen voorbereiden op basis van de verwachte competenties instapcompetenties uit de beroepsprofielen van de SERV. Die wijzen uit dat volgende beroepen ook haalbaar zouden zijn na een gepaste 3e graad.

3.2.1. Beroepen met een aantal vereiste instapcompetenties:

- schilder-decorateur (SD)
- tegelzetter (TZ)
- industrieel isolatiewerker (II)
- dekvloerlegger (DL)

Deze instapcompetenties zijn hier samengebracht volgens het schema van de 8 arbeidsfasen (zie hoger). Niet elk beroepsprofiel vermeldt instapcompetenties uit iedere arbeidsfase. Voor alle beroepen zouden ook vereisten moeten gelden zoals 'de opdracht begrijpen', 'administratie bijhouden' en 'nazicht van eigen werk', evenals de arbeidsfasen 'controleren' en 'corrigeren'. Dit toont meteen het belang van gemeenschappelijke competenties in deze beroepen.

1. Opgave ontdekken 2. Werk plannen	Opdracht begrijpen (II) Selectie van producten (SD, TZ, Rekening houden met veiligheids- milieu- en gezondheidsvoorschriften (SD, II)
3. Werfinrichting /inrichting van de werkplek (tot doen besluiten)	Klaarzetten en vervoeren van materiaal en gereedschap en eventueel stellingen en ladders (SD, II) Elementaire toepassingen m.b.t. elektriciteit (SD) Rekening houden met veiligheidsvoorschriften, beschermkledij (SD, II)
4. Voorbehandeling/ voorbereiding/uitvoeren (doen)	Te behandelen oppervlakte reinigen en stofvrij maken, (SD, TZ) muren: afbijten of schuren, aanbrengen indringlaag, polijsten, voorlijmen (SD) Verf aanbrengen: grondlaag, tussenlaag en eindlaag (SD) vloeren: oude vloerbedekking verwijderen, isolatie- of onderlaag aanbrengen, impregneer- of aanhechtingsmiddel aanbrengen (SD, TZ) koude-isolatie (II, DL)
5. Controleren	
6. Corrigeren	
7. Afsluiten	Te hoge randisolatie afknippen (SD, TZ) Opruimen en schoonmaken van materiaal en werkplek, verwijderde zaken terugplaatsen (SD, TZ, II, DL)
8. Evalueren	Administratie bijhouden en nazicht van eigen werk (SD)

3.2.2. Beroepen waarvoor géén instapcompetenties beschreven zijn in de huidige beroepsprofielen:

- stukadoor (wel vereisten na twee maanden beroepsuitoefening)
- natuursteenbewerker (hier zou er geen vooropleiding voorhanden zijn)

3.3. Andere

Voor de volgende beroepen is een diploma SO vereist. Deze beroeps-competentieprofielen tonen veel gelijkenissen met de 'klusjesman in de welzijnssector'. Deze moeten ook haalbaar worden mits een aangepaste specialisatie in de 3de graad:

- monitor begeleider beschutte en sociale werkplaats
- assistent podiumtechnieken

3.3 Onderwijs- en opvoedkundige context

- **Afstemming op het ontwikkelingsniveau van de doelgroep:**

De richting 'Wonen' sluit in de eerste plaats aan op het Beroeps Voorbereidend Leerjaar met beroepenvelden als 'decoratie' en 'verzorging – voeding' waarvoor de steinerscholen eigen leerplannen hebben ingediend. Het is de bedoeling dat de leerlijnen vanuit deze eerste graad verder gezet worden naar de tweede graad. Daarbij zal er gewaakt worden over de geleidelijke groei in vaardigheden. Er zal bij de keuze van de leerinhoud

den rekening gehouden worden met het profiel van leerlingen die leren vanuit concreet handelen en concreet denken.

▪ **Stimulans voor de leermotivatie van de doelgroep:**

Het BSO in het algemeen en zeker bepaalde richtingen uit het BSO in het bijzonder worden door velen geassocieerd met een toekomstig zwaar, vies en slecht betaald beroep. Nochtans zijn goede vaklui zeer geëerd en behoren de lonen van deze mensen niet tot de laagste categorie. Er is dus sprake van een imagoprobleem. Om een goede beroeps carrière uit te bouwen is het van belang dat de werknemers breed inzetbaar en competent zijn maar vooral ook gemotiveerd. De demotivatie van de leerlingen hangt vaak samen met vele factoren waar het onderwijs geen vat op heeft zoals o.a. het bovengenoemde imagoprobleem. Toch draagt het onderwijs zelf ook een grote verantwoordelijkheid. Men mag de negatieve invloed op het zelfwaardigevoel van een leerling door een sterk bevoogdende manier van lesgeven niet onderschatten. Als eenmaal de gedachte: "De leraar weet hoe het moet" een self fulfilling prophecy wordt, geloven de leerlingen van het BSO op de duur zelf dat ze niet veel waard zijn en niet veel kunnen. In zo'n klimaat gedijen de voor de toekomst zo belangrijke algemene competenties als onderzoeksgericthheid, zin voor ondernemen, creativiteit, zelfreflectie en permanente zelfontwikkeling niet goed.

Onderzoek naar het effect op het leerrendement waarbij intrinsieke en extrinsieke motivatie, een autonomie ondersteunende en een controlerende context als variabelen werden gebruikt, geven aan dat de beste resultaten bereikt worden wanneer intrinsieke motivatie gecombineerd wordt met een context die de autonomie van de lerende ondersteunt.²² Dus is de uitdaging waarvoor het BSO in het algemeen staat: het onderwijs zo organiseren dat er een grote intrinsieke motivatie ontstaat bij de leerlingen. Daar is een contextrijk onderwijs voor nodig dat moeite doet om in te spelen op de individuele leerling. Daar moet men een aangepaste beroeps pedagogie en –didactiek voor aanwenden die de horizon verruimt. Leerlingen hebben immers behoefte aan betekenisvolle leerinhouden en leeromgevingen.

Een mogelijke weg om het bovenstaande te bereiken is het creëren van uitdagende en prikkelende leeromgevingen waarin de leerlingen ontdekken dat ze kennis en vaardigheden nodig hebben om concrete problemen op te lossen die gesteld worden.²³ De leerlingen moeten zoveel mogelijk de kans krijgen om 'te leren als in het leven zelf': van het geheel naar de afzonderlijke taken, bezig zijn met werkelijke taken en merken dat theorie en praktijk elkaar bevruchten. Leerlingen zijn meer gemotiveerd als ze toewerken naar een realistisch product. Ze willen weten waar hun inspanningen toe dienen. Jonge mensen hebben behoefte aan zingeving en dus is het belangrijk om hen opdrachten te geven waar ze de zin van inzien. Net binnen het beroepsonderwijs kan men daar veel mee doen. In de mate van het mogelijke is het dus de bedoeling om te komen tot leeropdrachten die in het werkelijke leven ook een resultaat geven en die sociaal-maatschappelijk nuttig zijn. Ook een verregaande integratie van algemene vakinhouden in de beroepsgerichte vakken werkt stimulerend. Om te zien of iets sociaal-maatschappelijk nuttig is, heeft men inzicht in een grotere context nodig.²⁴ Dit vraagt onder meer om vakoverschrijdend werken binnen projecten en in teams, zowel voor de leerlingen als voor de leraars.

Ook het uitstellen van de definitieve keuze kan helpen bij de motivatie. Een 14-jarige weet vaak nauwelijks wat hij kan. Als jongeren dan verschillende zaken kunnen uitprobe-

²² VANSTEENKISTE, M., SIMONS, J. LENS, W., SHELDON, K.M., & DECI, E.L. (2004). Motivating Learning, Performance, and Persistence: The Synergistic Effects of Intrinsic Goal Contents and Autonomy-Supportive Contexts.. Journal of Personality and Social Psychology, 87 (2), 246-260.

²³ Reeds in de eerste graad B die in 2006 opgestart is hebben de leerlingen bijvoorbeeld hun eigen klaslokaal geschilderd en hebben ze daarbij ook wiskundige kennis opgedaan. In het algemeen heeft men goede resultaten bereikt met het doorbreken van schoolse werkvormen.

²⁴ Zie visietekst in bijlage

ren, is de kans groter dat ze ontdekken wat ze echt kunnen en waar ze aanleg voor hebben. Zo kunnen de leerlingen een meer bewuste en objectieve keuze maken. Het is belangrijk om de leerlingen éérst te leren kiezen en helpen om voeling te krijgen met het keuzeproces op zich. Een beroepsopleiding voor jongeren moet ook een middel tot persoonlijkheidsontwikkeling blijven.

- **Aansluiting bij het profiel van de onderwijsvorm en graad:**

Leerlingen kunnen instromen in de tweede graad 'Wonen' vanuit een beroepsvoorbereidend leerjaar. Daarnaast kunnen ook leerlingen met een B-attest van de eerste graad A in deze tweede graad aansluiten. Er wordt voor het profiel rekening gehouden met leerlingen die vanuit het concrete leren.

- **Samenwerking met het bedrijfsleven ²⁵:**

Het ligt in de bedoeling om verder te gaan in de richting die er tot nu toe ingeslagen is. Zo is er contact gezocht met tal van actoren in de sectoren waar de afgestudeerden een rol in zouden kunnen spelen. Tot nu toe was het vooral de bedoeling om te onderzoeken welke vraag naar werk er is, welke competenties gevraagd worden van beginnende werknemers en hoe daarbij aangesloten kan worden. ²⁶ De concrete samenwerking met het bedrijfsleven zal echter vooral bij de start van de opleiding zelf en zeker in de derde graad van belang worden.

3.4 Continuïteit in de (studie-)loopbaan

- **Inpassing van het nieuw structuuronderdeel in het bestaande studieaanbod SO:**

Deze richting beoogt een vernieuwing in het studieaanbod door:

- de integratie van basisvaardigheden uit verschillende beroepsdomeinen zodat de definitieve beroepskeuze iets later komt;
- en waarbij bijzondere aandacht gaat naar algemene beroepscompetenties en sleutelcompetenties.

- **Waarborgen voor aansluiting met vervolgopleiding(en) en latere tewerkstellingsmogelijkheden:**

Aansluiting met vervolgopleidingen:

In de leerplannen zullen de te verwerven competenties op het einde van de tweede graad uitgaan van het gevraagde startniveau van de richtingen opgesomd in het referentiekader van de studiegebieden (p.10).

Aansluiting met tewerkstellingsmogelijkheden:

Uit de verkenningen bij sleutelfiguren van het terrein ²⁷ blijkt dat men er in het algemeen over eens is dat de toekomstige tewerkstellingsmogelijkheden van deze nieuwe richting er veelbelovend uit zien. De verworven competenties op het einde van de derde graad moeten daarbij overeen komen met het gevraagde startniveau van de beoogde beroepsprofielen. Daarbij mikt deze richting op de integratie van vaardigheden en competenties uit verschillende beroepen.

²⁵ Indien van toepassing.

²⁶ Zie lijst terreinverkenning en reacties in bijlage

²⁷ Zie bijlagen

Verder geeft ook de **VDAB** in zijn "Analyse vacatures, knelpuntberoepen 2006, deel 1"²⁸ mogelijkheden tot tewerkstelling aan. Zo lezen we p. 34:

"Er is een schaarste aan vakbekwame schilders- decorateurs op de arbeidsmarkt. De werkgevers vragen zowel ervaring als *polyvalentie* van de kandidaten."

En op p. 27: "Vacatures voor tuinier en tuinaanlegger richten zich tot kandidaten met een specifieke opleiding. Er zijn evenwel te weinig afgestudeerden uit het tuinbouwonderwijs. Daar tegenover staat dat de consumenten de laatste jaren een groter budget uittrekken voor de tuin. De vereisten die gesteld worden aan de werknemers zijn vrij hoog: men vraagt *polyvalentie* (paadjes aanleggen, een beetje schrijnwerkerij, plantenkennis, snoeitechnieken, besturen van kleine graafmachines....)...." .

Ook wordt op p. 48 meer algemeen gesteld dat: "De vacatures voor knelpuntberoepen tellen relatief meer werkaanbiedingen voor werkzoekenden uit het *beroepssecundair* onderwijs en in mindere mate ook voor werkzoekenden uit het technisch secundair onderwijs."

Bovendien rangschikt men de knelpuntberoepen 'tuinier', 'verzorgende' en 'schilder / decorateur' in deze studie op p. 58 onder de rubriek 'Knelpuntberoepen met een *kwalitatief* probleem waarbij men vooral vraagt naar bijscholing en competentieversterking. De richting 'Wonen' wil net door een bredere vorming in de 2de graad aan die competentieversterking werken van in het onderwijs.

Verder kan men door de demografische ontwikkelingen in het algemeen verwachten dat de vraag naar hulp bij het onderhoud van huis en tuin nog sterk zal stijgen. Niet alleen groeit de ouder wordende bevolking maar het zal voor de hele maatschappij belangrijk zijn dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig thuis kunnen wonen. Bovendien zijn ook de alleenstaanden of tweeverdieners met kinderen vaak vragende partij. Dit alles vraagt om een verdere uitbouw van de beroepen die gericht zijn op onderhoud en zorg in ruime zin.

Een groeiende sector blijkt eveneens de sector 'openbaar groen', namelijk de verzorging ervan op een duurzame, ecologisch verantwoorde wijze, door met deze attitudes opgeleide 'mina-werkers', in overeenstemming met het Bermenbesluit van de Vlaamse regering van 27/06/1984 en het Decreet van 21/12/2001 houdende de vermindering van het gebruik van bestrijdingsmiddelen door openbare diensten.

De Antwerpse situatie

In diezelfde studie van de VDAB lezen we p. 43 dat voor het Antwerpse het beroep onderhoudsarbeider en klusjesman beschouwd wordt als een regionaal knelpuntberoep.

Dit bleek ook uit het schrijven op onze vraag aan **VDAB Antwerpen** (in bijlage 2)

Inhoudstabel bijlagen:

Bijlage 1: overzicht terreinverkenning en reacties

Bijlage 2: brief VDAB

Bijlage 3: reactie VOKA

Bijlage 4: reactie SD WORX

Bijlage 5: reactie VCOV

²⁸ Publicatie van de studiedienst van de VDAB zie:
<http://vdab.be/trends/vacatureanalyse/analyse2006deel1.pdf>